

PROPAGANDA SEPARATISMULUI TRANSNISTREAN PRIN INTERMEDIUL ISTORIOGRAFIEI

Lidia PRISAC,

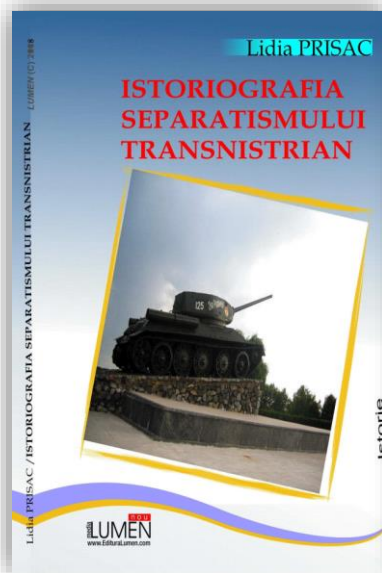
doctor în istorie (2013), cercetător științific coordonator, șefa Arhivei Științifice Centrale a Academiei de Științe a Moldovei, Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”, Universitatea de Stat din Moldova.

Email: lidiaprisac@yahoo.com

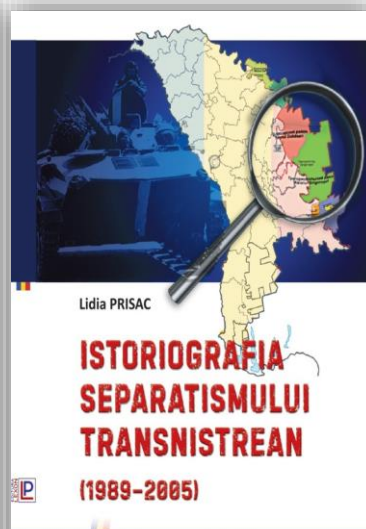
Preocupări științifice: ansamblul istoriei moderne și contemporane cu focalizare pe spațiul pruto-nistrean, relații interetnice, minorități naționale/etnice, problema transnistreană, istoria armenilor, refugiați, istoria medicinei, mentalități, identitate/alteritate, cotidian, istorie urbană, studii de istorie orală, cercetări enciclopedice etc. A publicat peste 200 de studii și articole științifice apărute în reviste și culegeri din Republica Moldova, România, Armenia, Lituania, Germania, Ucraina, Federația Rusă, Serbia, inclusiv volume pe teme de istorie contemporană. Cele mai recente volume: *Profesorul Vladimir Potlog (1927–2022): Povestea vieții. Studiu de istorie orală*, Chișinău, Lexon-Prim, 2022, (coautor); *Istoriografia separatismului transnistrean (1989–2005)*. Ediția a doua revăzută și adăugită, Chișinău, Lexon-Prim, 2021; *Arhitectura relațiilor interetnice în spațiul ex-sovietic: Republica Moldova (1991–2014)*, Iași, Lumen, 2015 etc.

Argument

Când responsabilul de ediție al acestei colecții (dr., conf. univ. Lucia Sava) mi-a propus să fac o prezentare pe subiectul propagandei, am decis să regândesc această noțiune aplicând-o asupra anumitor discursuri istoriografice care au tendința să promoveze justificarea unor teritorii nerecunoscute drept entități statale. Este vorba despre problematica

Iași, Lumen, 2008, 139 p.

Chișinău, Lexon-Prim, 2021,

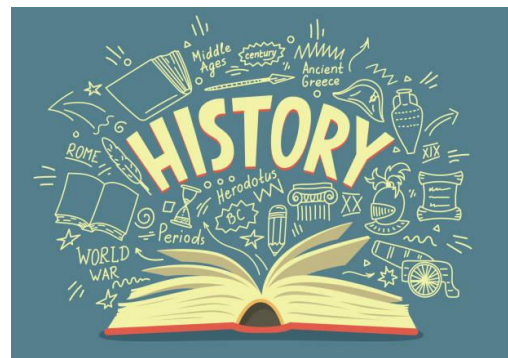
separatismului instituit de regimul anticonstituțional de la Iaraspol în partea de est (în cele cinci raioane) a Republicii Moldova, caracteristic istoriei recente, pe care, autorii pro-separatiști (din dreapta și din stânga Nistrului, precum și cei din Federația Rusă), prin scrierile lor (pretins

istorice), au încercat să-l justifice. De remarcat faptul că materialul are la bază cercetările mai vechi efectuate de autoare, inclusiv cele două ediții ale lucrării *Istoriografia separatismului transnistrean*, fiind analizate tendințele scrierilor istoriografice apărute în perioada 1989–2005.

De la istorie, istoriografie și istorici – la propagandă

Pentru a decodifica cum a ajuns discursul istoriografic (al unor evenimente și fapte recente) un instrument sau un mijloc ideologic (de propagandă) a tendințelor secesioniste în statele noi create după implozia URSS, voi descifra, rând pe rând, noțiunile care redau chintesența problemei.

Per ansamblu, **istoria** (gr., – „cercetare”, „povestirea evenimentelor”) este știința care studiază evoluția umanității, a societăților omenești sau a schimbărilor succesive dintr-un anumit spațiu, într-o anumită perioadă. Aceasta se bazează pe fapte și evenimente condiționate, de diferiți factori. În ceea ce privește cercetarea anumitor aspecte specifice istoriei recente, imediate sau a timpului prezent, din care face parte și chestiunea secesiunilor teritoriale post-sovietice, voi semnala că acestea marchează proximitatea perioadei în care trăim, noi fiind martorii sau analiștii perioadei terminale a istoriei contemporane sau a „timpului nostru”.

În ceea ce privește **istoriografia** – aceasta, în primul rând, este știința auxiliară istoriei, care se ocupă cu cercetarea evoluției concepțiilor și ale operelor istorice. În al doilea rând, este totalitatea producției istorice dintr-o țară, dintr-o anumită perioadă, cu privire la o anumită problemă, sau pe un subiect anume. În cazul problematicii noastre, istoriografia nu este altceva decât literatura de specialitate, curente și tendințele de abordare a esenței separatismului transnistrean.

Datorită cercetărilor întreprinse, putem specifica faptul că *istoriografia poate fi folosită și instrumentalizată în folosul politicului și ideologicului* – cazul separatismului transnistrean fiind cât se poate de concludent în acest sens. Istoriografia ar fi nimic fără istorici sau cei care își asumă narațiunea istoriografică. Potrivit cercetărilor recente există câteva definiții cu referire la categoriile de istorici care există, și anume: *istoricul total, istoricul mercenar și istoricul propagandist*.

Primul termen – **istoricul total**, presupune activitatea unui istoric a cărei operă este consistentă științific, doctă, plină de idei și concepții noi, istoricul total fiind recunoscut drept

istoriografii ce urmează cu servilism propaganda politică a tendințelor imperiale ale fostei metropole, prin, chiar, schimbarea, cu precădere, după 2022 (odată cu escaladarea războiului ruso-ucrainean), a miturilor fondatoare a unei entități inexistente.

Principalele teze de justificare a separatismului în istoriografie

Implozia colosului sovietic, la sfârșitul anilor 1990, a constituit fără doar și poate, evenimentul care a impus Federația Rusă, moștenitoare *de facto* a URSS, să-și redefiniească pe scena politică relațiile cu zonele învecinate și cu lumea occidentală. După o perioadă liberală, aceasta și-a propus să revină la frontierele imperiului de altădată. Un procedeu în acest sens au servit mijloacele de propagandă. Istoriografia, pe lângă mijloacele mass-media, reprezintă o verigă tot atât de importantă în legitimarea expansiunii teritoriale și justificării apartenenței la Federația Rusă a enclavelor din fostul spațiu ex-sovietic, ținta istoriografiei fiind un public mult mai elevat și select vorba fiind despre intelectualitate.

Astfel, după destrămarea URSS, atât în Federația Rusia, cât și în dreapta și stânga Nistrului, au fost editate o serie de lucrări, autorii cărora nu tot timpul au relevat obiectiv problema enclavei teritoriale cu sediul la Tiraspol. Participând la „bătăliile narrative” istoricii și-au

structurat imaginarul și s-au metamorfozat în funcție de sensibilitățile lor comune. Deși istoricul poate pretinde că-și organizează științific informația pentru a dezvălui realitatea faptelor, imaginea care rezultă poate fi una fragmentată sau deformată, în funcție de *ceea ce cercetătorul vrea să vadă în esență*. Astfel, teoriile autorilor care reflectă asupra diferendului transnistrean

au fost impregnate cu determinisme *panslave* și *panortodoxe*, specifice nostalgiei Rusiei imperiale.

O altă idee ține de recunoașterea internațională a enclavei transnistriene din considerentul agresiunii Republicii Moldova față de raioanele din est, începute în 1992. Per ansamblu, lucrările se încadrează convenabil în categoria scrierilor ce se pun necondiționat în serviciile politicii unui imperiu și a intereselor națiunii dominante a acestuia. În cele mai dese cazuri, unii caracterizează evenimentele declanșării diferendului transnistrean ca fiind „acte de agresiune din partea Republicii Moldova împotriva *republicii moldovenești nistrene*”, război „absurd [...], criminal, inuman, barbar [...]”, iar culpabilitatea în nesoluționarea conflictului fiind atribuită oficialităților de la Chișinău. Alții, care prin intermediul diverselor publicații editate

În stânga Nistrului încearcă să mușamalizeze realitatea, vin cu subestimarea rolului Federației Ruse în declanșarea secesionismului transnistrean, pentru a-și îndreptăți, sub diverse aspecte, acțiunile întreprinse întru destabilizarea situației din Republica Moldova. Însuși Igor Smirnov, primul lider al așa-zisei republici nistrene, în memoriile sale, declara că separatismul transnistrean a apărut ca un „război dintre Moldova și Transnistria”, „război nedrept, de ciotopire – pentru Moldova, și unul național, de eliberare – pentru Republica Moldovenească Nistreană”.

„Cultura transnistreană” – element de justificare a separatismului

De regulă, preocupările de definire a identității, de autodefinire, i-au dus pe istorici la focalizarea unei atenții sporite asupra alterității, ca reper în definirea identității. *Celălalt* a devenit astfel elementul unei ecuații care permite definirea mai clară a identității proprii grație efectului de oglindă, prin marcarea diferențierii. Sunt semnificative în acest sens miturile fondatoare, structurile imaginare, care au dominat *saga istorică și istoriografică separatistă*.

Prin urmare, în istoriografia din stânga Nistrului și rusă, pentru a justifica secesionismul transnistrean, se face trimitere la prezența slavă în spațiul interfluviului pruto-nistrean în perioada sec. IX–XII. Posibilitatea acestei prezențe nu poate fi nicidecum respinsă; or, sunt cunoscute campaniile de migrație slave din secolele anterioare, precum și limitele extinderii maxime a Rusiei kievene. În pofida acestor afirmații, totuși, nu există nicio dovadă că spațiul cuprins între Nistru și Bug să fi fost temeinic vizitat de slavi și, cu atât mai mult, nu există vestigii importante ale culturii materiale slave din perioada dată. Chiar dacă au fost prezenți în ținut, după cum se vede, slavii au constituit o apariție efemeră, precum și temporară a fost dominația lor aici.

Istoricii ruși, pe afirmațiile cărora se sprijină întregul separatism transnistrean actual, au mers atât de departe în a-l justifica, încât au susținut, fără vreo argumentare științifică, că pământul Republicii Moldova (inclusiv partea stângă a Nistrului) ar fi fost „leagănul” unor triburi slave, inclusiv al celor numiți *tiverți* și *ulici*. Unii din ei anunță că zonele din stânga Nistrului „niciodată n-ar fi avut o populație băștinașă (sendentară), ori că aici până la invazia slavilor prin sec. V–VII, și mai târziu, s-ar fi „aflat niște teritorii lipsite de populație”.

O altă teză, care se vehiculează în istoriografia rusă, o reprezintă afirmația conform căreia pământul dintre Prut și Nistru și cele din imediata apropiere a malului stâng al Nistrului s-ar fi aflat, în sec. X–XII în componența Rusiei kievene ori a Cnezatului de Halici (Halici-Volînean), părere, de altfel, ce nu s-a bucurat de nicio mărturie scrisă și niciun argument științific.

Ca și în cazul istoriografiei moldovenești, istoriografia rusă, vehiculează ideea că vocabula *bolohov*, care ar desemna Țara Bolohovenilor, situată în partea stângă a Nistrului, ar fi de origine slavă veche, semnificând *mlaștină/bolotă*, iar investigațiile arheologice din Țara Bolohovenilor ar reflecta esența așezărilor slave vechi. Totodată, se afirmă că spre 1792 autoritățile țariste strămutau în majoritate populație căzăcească, dar care ulterior era asimilată, în mare parte, de moldoveni.

Unii autori, văzând că afirmațiile de gen „pământ transnistrean – apartenență slavă” nu comportă tot timpul rezultatele dorite, au decis să justifice separatismul transnistrean prin prisma argumentării existenței unei culturi distincte transnistrene, în raport cu spațiul dintre Prut și Nistru. Astfel, unii afirmă că, deși în componența RASSM a fost inclusă cea mai mare parte a satelor moldovenești din stânga Nistrului, totuși s-a urmărit ca populația românească să nu constituie majoritatea în această republică, iar centru la Balta nu a fost ales întâmplător, deoarece, în 1926, în raionul Balta, locuiau doar 2,5% moldoveni față de 94,4% ucraineni. Prin aceasta, comuniștii ucraineni doreau să se asigure că în RASSM se va promova în principal procesul de ucrainizare, ca după aceea să fie generat conceptul moldovenismului.

Prin urmare, necesitatea de distincție, de deosebire netă, căutarea unui model și-a pus amprenta asupra abordării autorilor proseparatiști, iar percepția *alterității* este în strânsă legătură cu palierele mentale și de cultura sau accesul la informație, la cunoașterea și descifrarea *celuilalt*.

Cultura distinctă a fost nu altceva decât **teoria „moldovenismului”**. De altfel, pentru instigatorii tiraspoleni ai separatismului, ideologia moldovenismului nu reprezintă nicio valoare, constituind un simplu paravan pentru doctrina naționalismului panslavist, adepți înflăcărați ai căreia sunt. În această privință, ținem să menționăm discursurile ideologilor și ale istoricilor de la Tiraspol care afirmă despre crearea pe un „teritoriu nemoldovenesc sub aspect istoric” a rmn ce tinde „să devină garantul politic al păstrării identității moldovenești”. Astfel, orientarea spre Kremlin a rămas parte componentă a doctrinei moldovenismului, inclusiv în perioada de criză a URSS. Aceste afirmații nu sunt altceva decât niște teze propagandistice ale Tiraspolului, potrivit cărora apariția separatismului în stânga Nistrului a fost dictată de necesitatea apărării „moldovenismului” și a „salvării națiunii moldovenești”. *De facto*, ideologiilor diferendului transnistrean se confruntă cu ideea „mișcării de eliberare națională” și cu „naționalismul

panslavist”, care, având drept paravan ideologia moldovenismului, urmărea, cu începere din 1989, menținerea Uniunii Sovietice, și după 1991, prin refacerea vechiului imperiu.

Un alt argument în plus care relevă crearea unei **identități moldovenești panslaviste** este afirmația potrivit căreia mișcarea separatistă transnistreană se datorează acțiunilor pro-române, care au inițiat trecerea limbii literare „moldovenești” la standardele limbii române, ceea ce contravine „ideologiei tiraspolene”.

De menționat că imaginea *celuilalt*, acel „altul inventat”, cu alte cuvinte imaginarul *alterității* și al *identității* dezvăluie acele mecanisme intime care pun în mișcare atitudini și comportamente sociale. Contactul cu *celălalt*, interferențele din interior sau dintre mediile sociale și culturale au generat nu doar tensiuni și compromisuri – pe care le dezvăluie studiile de impact –, ci și un alt aspect, acela al unor fenomene de difracție, deviere, deformare a imaginii; iar cu cât mai accentuate sunt aceste deformări cu atât distanța geografică este mai mare și relațiile mai sumare. În raport cu *alteritatea*, *identitatea*, conștiința de sine individuală sau colectivă se precizează și rezistă mai bine la provocările mediului social, sprijină sau nu depășirea unor bariere și blocaje mentale, *alteritatea* nefiind altceva decât expresia *identității celuilalt*, ca o altă identitate independentă și autonomă.

Astfel, în baza teoriilor declarate de autorii pro-separatiști, cercetătorii din Federația Rusă, pretind în studiile lor că enclava separatistă transnistreană ar avea „dreptul moral și politic de a-și hotărî singură statutul său de a alege țara căreia vrea să i se alipească”. Nu este nimic întâmplător, deci, istoriografia actuală, atât cea din partea stângă a Nistrului, cât și cea din Federația Rusă, atunci când este vorba să-și legitimizeze interesele, recurge la aceleași mijloace ca și în perioada sovietică.

Diminuarea drepturilor minorităților naționale – element declanșator al separatismului

Majoritatea autorilor pro-separatiști consideră că periclitarea relațiilor interetnice la sfârșitul anilor 1980 – începutul anilor 1990 a favorizat dinamica conflictului dintre Chișinău și Tiraspol. În majoritatea lucrărilor se evidențiază că minoritățile naționale au fost private de drepturile lor, aceasta permițându-le să își revendice drepturile până la escaladarea diferendului transnistrean.

Într-o serie de studii a unei autoare specializate pe problema etnicilor ruși în perioada interbelică, se specifică faptul că tensiunile militare din stânga Nistrului s-au datorat ciocnirii identităților regionale – basarabeană și transnistreană. Deși afirmațiile sunt convingătoare și argumentate, autoarea nu iese din făgașul tratării istorice preconceptuate, aducând afirmații în favoarea unui „război interetnic” conceput de autoritățile moldovene și condiționat de atitudinea xenofobă a populației băștinașe față de etnicii ruși.

Un alt autor consideră că relațiile interetnice din Republica Moldova comportă la bază un potențial conflictual, unele conflicte (fără a fi nominalizate exact) din Republica Moldova, de la proclamarea independenței de stat, având evidente simptome interetnice.

O altă serie de studii, publicate cu aportul financiar al Comunității Ruse de la Chișinău, stipulează faptul că separatismul transnistrean a fost generat de unul dintre cei mai hotărâtori factori, și anume limitarea drepturilor minorităților etnice și atitudinea Frontului Popular din Moldova față de etnicii ruși. Promotorul acestor idei acuză politica lingvistică a RSS Moldovenești din 1989 și diminuarea statutului limbii ruse după proclamarea independenței de stat a Republicii

Moldova, fapt care a determinat Mișcarea „Unitate-Edinstvo” să inițieze acțiuni de protest și să instige populația rusolingvă la inițiative pro-separatiste.

Argumentarea diferenței mentale a populației de dincolo de Nistru față de restul Republicii Moldova este un alt aspect important, în abordarea istoriografică, demonstrarea căruia ar facilita, indubitabil, acordarea independenței rmn. Astfel, în mai multe studii privind problema regiunii transnistrene se scoate în evidență faptul că, datorită proceselor de moldovenizare, ucrainizare și rusificare efectuate în cadrul

RASSM, s-a produs creșterea diferențierii dintre moldovenii din partea stângă și dreaptă a Nistrului. Mai mult, această particularitate de mentalitate s-a conservat pe parcursul perioadei sovietice, accentuându-se în urma industrializării ținutului de către autoritățile sovietice. Prin aceste afirmații se justifică existența rmn ca având apartenență statală diferită de spațiul dintre Prut și Nistru.

Un alt studiu ce abordează problema autoconștientizării regionale în Moldova, cu referire la chestiunea transnistreană, vehiculează ideea formării „națiunilor politice actuale prin prisma autoconștientizării regionale”. Vorbind despre termenul de *regiune*, în studiu se subliniază faptul că acestea apar atunci când se formează autoconștientizarea regională a populației. Întrebându-se dacă identitatea regională poate să se transforme în una etnică, autorul consideră, fără vreun suport teoretic, bazându-se doar pe factologia creării RASSM, că aceasta este posibil, demonstrând „apariția identității naționale a moldovenilor” atât în partea de est cât și-n partea de vest a Nistrului, fapt care-i permite justificarea viabilității regiunii transnistrene ca stat.

Subiectul constituirii națiunii politice în regiunea transnistreană nici pe departe nu este consumat, fiind în plină elaborare în lucrările politologilor de la Tiraspol. Sigur, în baza investigațiilor efectuate în cadrul diferitor proiecte, la acest subiect există și alte abordări, potrivit cărora divizarea mentalității populației Republicii Moldova de pe ambele maluri ale Nistrului nu este esențială în separatismul transnistrean „luând în considerare componența populației și specificul istoriei, mai ales recente [...], ci diferența elitelor politice de pe ambele maluri ale Nistrului”.

Cât privește lucrările din Federația Rusă, acestea pot fi grupate în două curente, ale autorilor cu idei pro-imperiale și ale celor cu idei democratice. Prin urmare, în prima categorie pot fi înscrise lucrările cu o vădită tentă de popularizare și de atenționare a structurilor internaționale asupra regiunilor separatiste din spațiul ex-sovietic unde populația suferă de discriminarea drepturilor politice și civile, și care, în felul acesta au dreptul legitim la separare și independență, ca exemple de autonomie fiind date independența Quebecului și al Kosovo.

În o altă serie de studii se vehiculează că republicile ex-sovietice trebuie să acorde autonomie tuturor minorităților etnice care locuiesc pe teritoriul lor, iar „statutul special al regiunilor locuite de minoritățile etnice trebuie să fie garantat de către Moscova”. Fără a face vreo diferență între minoritățile etnice ruse/rusofone/rusolingve și toate celelalte minorități naționale/etnice, Federația Rusă, prin afirmațiile unor cercetători, își arogă dreptul de intervenție în orice conflict „de natură non/etnică” în republicile ex-sovietice.

Ca și contrapondere a acestor afirmații, există și idei de altă factură înscrise în lucrările dedicate conașionalilor ruși de peste hotarele vechi și noi. Abordând problematica drepturilor rușilor și statutul acestora în statele ex-sovietice, autorii din categoria democrați subliniază faptul că Federația Rusă nu are o politică bine definită în ceea ce privește chestiunea limbii și acordării cetățeniei ruse persoanelor de naționalitate rusă, ori rusolingvilor care o solicită în cazul în care sunt cetățenii altui stat. Acest fapt determină persoanele de naționalitate rusă din spațiul ex-sovietic să ia decizii pe cont propriu, politica incertă a Federației Ruse față de conașionalii săi din exteriorul apropiat, în cele mai dese cazuri, având efectul traumatizării populației rusolingve.

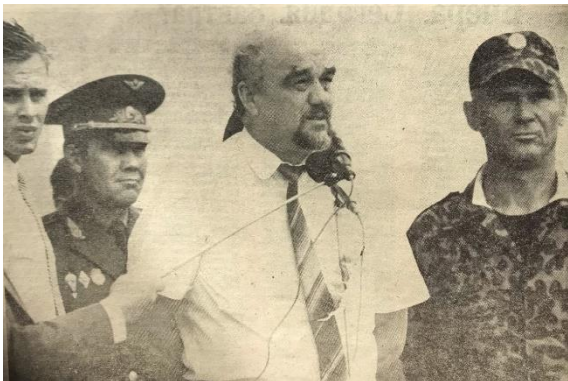
Vorbind despre situațiile conflictuale din CSI, autorii din cea de-a doua categorie menționează tangențial și recunosc faptul că în spațiul ex-sovietic există două enclave – Transnistria în Republica Moldova și Abhazia în Georgia, populația cărora nu recunoaște, prin urmare, suveranitatea Republicii Moldova și, respectiv, a Georgiei. Din concluzii, este clar că separatismul transnistrean, de ordin geopolitic, dirijat de Moscova, are ca instrument de manevră etnicii ruși atât din Republica Moldova, cât și din stânga Nistrului – „Diaspora rusă în statele străinătății apropiate este un element istoric inalienabil al *peisajul* național, iar Federația Rusă trebuie să-l folosească nu ca pe un *as în joc* și instrument al

presiunilor politice, ci ca pe un mijloc care ar facilita înțelegerea popoarelor și statelor, drept subiect al diplomației populare”. Drept urmare, semnatarii unor asemenea lucrări, au drept obiectiv relatarea nepărtinitoare și acordarea unor recomandări demnitarilor de la Kremlin în vederea oferirii soluțiilor corecte etnicilor ruși și reprezentanților rusolingvi în spațiul ex-sovietic pentru depășirea unor sau altor impedimente în acțiunea democratică a statului din care fac parte.

Recunoașterea factorului geopolitic

Atât cercetătorii de la Tiraspol, cât și autorii din Federația Rusă nu ascund faptul că enclava separatistă transnistreană a fost susținută de Moscova și că acest diferend are un pronunțat caracter geopolitic. Unii autori consideră că în „1924 a avut loc evenimentul care a pus bazele problemei actuale (a enclavei transnistrene). Atunci a început procesul de schimb – până ce formal – de apartenență statală a pământului transnistrean, anume atunci, [...] începe problema transnistreană, apărută doar din considerente politice, cauzată de efectul, în acel timp, „al chestiunii Basarabiei”.

În memoriile sale, publicate la Moscova, primul lider separatist, Igor Smirnov, recunoștea că nu doar acțiunile separatiștilor de la Tiraspol au fost susținute de elita militară și politică a ex-URSS, dar că și acțiunile acestora au fost coordonate cu Moscova. Mai mult, cercetătorii de la Tiraspol ne aduc la cunoștință că, în momentul declanșării separatismului, baza politică principală a aripii conservatoare se afla la

Tiraspol și se subordona direct Moscovei.

Cu alți termeni, separatismul politic în partea de est a Republicii Moldova a fost inițiat și promovat de organizații cu caracter divers. Istoricii regimului separatist de la Tiraspol au recunoscut că faimosul OSTK (Consiliul Unit al Colectivelor de Muncă) era format din majoritatea marionetelor – deputații pretinselor soviete locale și supreme nerecunoscute în Republica Moldova – „unicul organ real și general – recunoscut de puterea din *Pridnestrovie*” devenind OSTK, „compus din reprezentanții comitetelor de grevă și comitetelor muncitorești”. Semnatarii tiraspoleni recunosc că anume la inițiativa organizațiilor separatiste transnistrene au fost inițiate multiple „congrese” și „referendumuri” cu caracter secesionist. Unii autori de la Moscova, de asemenea, confirmă că „în cadrul OSTK tot mai intens se vehicula ideea creării republicii nistrene [...]”.

Alții consideră diferendul transnistrean ca fiind unul dintre cele mai grave conflicte conservate în spațiul postsovietic, fiind determinat atât de factori geopolitici, cât și de cei naționali. Diferendul transnistrean de multe ori trecând din dimensiunea politică în cea economică, autorităților de la Tiraspol reușindu-le în mod convingător să demonstreze Chișinăului că dispun de suficiente mijloace pentru a influența securitatea economică a Moldovei transnistrene și pentru a orienta tratativele în direcția necesară lor.

Chiar de la declanșarea separatismului transnistrean, Federația Rusă, prin intermediul cercetătorilor săi nu a întârziat să declare adevăratele sale interese în zona de est a Republicii Moldova. Încă la 17 decembrie 1993, la Moscova, în cadrul seminarului, cu un caracter mai restrâns, *Perspectivile reglementării conflictului transnistrean*, organizat de Asociația Rusă de Teorie și Modelare a Relațiilor Internaționale, la lucrările căreia au participat și reprezentanți ai Academiei de Științe a Federației Ruse, s-a constatat că interesele Moscovei în „Transnistria” sunt determinate de următoarele necesități: menținerea pozițiilor strategice ale Federației Ruse în sud-estul Europei; apărarea în Republica Moldova a intereselor populației ruse și ale reprezentanților altor naționalități ce consideră Federația Rusă drept patria lor istorică; consolidarea legăturilor de cooperare cu întreprinderile din „Transnistria”, unele dintre ele fiind unice în cadrul complexului militar-industrial; reglementarea conflictului în interesul stabilității interne proprii și al consolidării relațiilor Federației Ruse cu țările din vecinătatea imediată în care există o minoritate rusă; stabilirea relațiilor mai previzibile și mai stabile cu România și neadmiterea creșterii influenței ei naționaliste asupra Moldovei.

Într-o altă lucrare apărută sub auspiciile Academiei Diplomatice a MAE a Rusiei, problema perspectivei participării Federației Ruse la soluționarea definitivă a conflictului transnistrean, se formulează următoarele interese ale acesteia în Moldova: „Existența *de facto* a Transnistriei independente permite Federației Ruse, fără mari eforturi și costuri, să-și păstreze anumite poziții geopolitice într-o regiune extrem de importantă a Europei de Sud-Est care reprezintă pentru Moscova o „fereastră” însemnată în Europa. Kremlinul, deocamdată, la etapa actuală, nu este capabil, într-o măsură suficientă, să-și apere interesele în această regiune de importanță strategică. În consecință, după toate probabilitățile, nesoluționarea problemei transnistrene va rămâne pentru Federația Rusă un factor pozitiv atâta timp cât are nevoie de a acumula noi forțe și a-și relua capacitatea de apărare în plin glas a intereselor sale în această zonă”.

Reprezentanții Centrului de Studii Geopolitice al Institutului de Geografie al Academiei de Științe din Federația Rusă relatând importanța „Transnistriei”, remarcă faptul că „pentru vaste teritorii, Transnistria este elementul de joncțiune între Europa de Est și Balcani, Europa de Est și Europa Centrală și Meridională”, inclusiv faptul că „ceea ce a provocat schimbarea constantă a frontierelor politice ale Republicii Moldova, a fost în funcție de raporturile forțelor geopolitice”. Concomitent, aceștia subliniază că fragmentele de teritorii ale noilor state (cum ar fi republica moldovenească nistreană, Abhazia în Georgia, Karabahul de Munte în Azerbaidjan) s-au autodeclarat deschis republici independente, fără îndoială, cu susținerea forțelor din exterior.

În opinia unui alt cercetător din Federația Rusă, dezintegrarea imperiului sovietic a provocat numeroase seisme de ordin politic și socioeconomic, generând cca 170 de zone de conflict, dintre care în 30 de cazuri disensiunile s-au manifestat în formă activă, iar în zece cazuri s-a ajuns la confruntări armate. Cel din raioanele de est ale Republicii Moldova, denumit „transnistrean”, sub aspect tipologic, face parte anume din categoria celor zece. Acesta recunoaște că sprijinul rusesc față de republica de la Nistru a constituit factorul esențial care a perturbat procesul de unificare a Republicii Moldova cu România.

Alți autori, specifică faptul că personalități politice ruse, de genul

lui Albert Makashev, Vladimir Jirinovski, Aleksandr Nevzorov, care au venit în „pelerinaj” la Tiraspol, au luat o poziție în favoarea separatiștilor și au încurajat imixtiunea militară.

Potrivit relatărilor unui profesor universitar de la Sankt Petersburg, decretarea limbii „moldovenești”, drept limbă de stat, a fost doar unul dintre pseudomotivale declanșării războiului de pe Nistru, care ar fi adâncit lezarea intereselor minorităților naționale, adevăratele cauze fiind cu totul altele, mult mai profunde.

Din toate relatările autorilor atât din stânga Nistrului, cât și din Federația Rusă, este clar că separatismul transnistrean comportă un caracter geopolitic, fiind vorba despre interesele vitale și seculare ale Rusiei în această zonă. Deși unii autori sunt franci în relatările lor, este de constatat că unele poziții și idei nu diferă de autorii din perioada Rusiei țariste, atunci când Rusia era interesată de Balcani și Europa Centrală, sau aceasta însumează nu altceva decât o „reactualizare” a opiniei autorilor sec. XIX.

Concluzii

Expresia experiențelor și a conștiinței trecutului, istoria a fost vreme îndelungată considerată un model, mai mult sau mai puțin viabil, pentru prezent. O parte din istoricii din dreapta Nistrului dar și cei din stânga lui nu-și pot dezagrega „privirea și sufletul” de Kremlin, susținând teze clasice sovietice și nuanțând în baza teoriei moldovenismului și a „dreptului istoric al fiecărui popor la autodeterminare”.

Moștenirea cea mai gravă pe care o are istoriografia pro-separatistă este influența ideilor preconceptuate **din perioada sovietică**, a clișeeilor și stereotipurilor politice mai ales asupra scrisului istoric. Iar promovarea unui discurs în detrimentul celuilalt la nivelul autorităților au generat contradicții în interiorul societății.

Apariție în contratimp, istoriografia pro-separatistă conține aceleași idei privind istoria RASS Moldovenești, mai mult chiar, după 2022, pentru a se detașa de elementul ucrainean, a început să se vehiculeze ideea creării în 1918 a unei Republici Basarabene efemere cu centru la Balta. Aceasta semnifică nu altceva decât „traducerea” trecutului în prezent sau protecția mecanică și pasională a prezentului în trecut, valorificarea pozitivă sau negativă a faptelor istorice având tot atâtea pericole care amenință teritoriul istoriei și fac loc imaginarului în istoriografie.

Conservarea unui fond mitologic în discursul istoriografic pro-separatist a compromis în bună parte o restituire corectă a trecutului, a diluat sau falsificat conținuturile istoriografice, a dus la confundarea realității cu ficțiunea. Dar, indiferent de scopurile servite (imaginarul istoriografic), demonstrează evoluția unei conștiințe istorice sinuoase, dar și registrele mentalului colectiv, evidențiază chiar o anumită patologie socială și, în același timp, riscul la care istoriografia este expusă datorită impactului societății asupra modului de restituire a trecutului. Căderea în cursa deformărilor și a fabulațiilor în istoriografia pro-separatistă s-a produs din cauza abordării ideologizate a problemei transnistrene. În linii mari, din relatările autorilor atât din stânga Nistrului, cât și din Federația Rusă, se recunoaște impactul ultimei în generarea și perpetuarea separatismului transnistrean.

SARCINI PENTRU ELEVI

Lucru în grup: Identificați principalele teze propagandistice formulate și propulsate în istoriografia din stânga Nistrului și din Federația Rusă privind crearea așa-zisei „statalități transnistrene”;

Reflecții: Evaluați efectele propagandei separatismului transnistrean (din istoriografie) asupra populației din stânga Nistrului;

Lucru Individual: Analizați fragmente de text și imagini (mai jos) din lucrarea: *Приднестровская молдавская республика, История в иллюстрациях*, Tiraspol, 2010, 128 p.

Sarcini didactice:

- Abordarea critică a produsului istoriografic;
- Analiza discursului autorului/lor;
- Depistarea spațiului de proveniență a lucrării;
- Studiarea atentă a datelor și evenimentelor vehiculate în lucrare;
- Comparați conținutul lucrării cu alte abordări pe aceeași temă;
- Determinați și apreciați valoarea lucrării etc.

ПРИДНЕСТРОВЬЕ ИСТОРИЯ В ИЛЛЮСТРАЦИЯХ

без учета реального расселения народов, особенностей их менталитета и исторических границ предшествующих государственных образований, волевым решением «сверху», в силу текущих политических и идеологических соображений. Кроме того, ничего крепкого, «на века» из такой политики выйти просто не могло.

Национальный вопрос в СССР действительно был. К примеру, возможно ли объяснить, почему в левобережных районах МССР к началу 90-х не было ни одной украинской школы, хотя доля украинского населения, проживающего на этой территории, составляла не менее 32%? И совершенно зря старались националисты, уверяя весь мир в конце 80-х, что «русские их попросту не притесняют». Да, «переход» в политике Центра был. Только в другую сторону.

Уже в доверстроечное время во многих советских республиках происходило умаление прав «неституальных наций». Проявлялось это и в политике выдвигания «национальных кадров» (что зачастую проводило вразрез с реальными деловыми качествами кандидатов). И, наконец, в позднесоветское время перешло в гражданскую травму «неституальность» на территории целого ряда государств.

Застаренные национальные проблемы, которые долгие годы замалчивались и всечаски сваливались на фасадом «социалистических интернационалистов», в перестроечные годы не могли обострившись. К концу 1988 года общественно-политическая обстановка в прибалтийских странах, Грузинской, Азербайджанской и Молдавской ССР, а также в республиках Центральной Азии, стремительно накалялась. По всей территории СССР вспыхивали межэтнические конфликты. Партийные органы больше не контролировали ситуацию, а государственные, в большинстве случаев просто протолкали не выходящие, предоставляя националистам-погромщикам полную свободу действий.

В Молдавии эти процессы активно шли с осени 1988 года, когда представители националистически настроенной интеллигенции, ориентированной на унию с Румынией, открыто потребовали придания молдавскому языку статуса государственного и перевода его на латинскую графику. Это требование усилилось после слияния националистических организаций в одну – Народный фронт Молдавии.

Естественно, что рост агрессивности национальных движений не мог не спровоцировать обратную реакцию со стороны «неституальных», представляющих которых выдвигались были обязательства и интернационализм, инициировать проведение массовых забастовок, добиваясь защиты своих гражданских и политических прав.

Поэтому когда в 1989 году начались «парады суверенитета» (советские республики одна за другой объявляли о своей независимости от Центра), приднестровцам, подобно жителям Абхазии, Южной Осетии, Нагорного Карабаха и Тибетской, ничего иного, кроме создания собственной республики, и не оставалось. В националистических государствах для «чужеземцев» места не было.

Прорумынские настроения и прежде наблюдались в определенных кругах бессарабского общества. В советские годы они проявились в умы отдельных бюрократических работников из числа «национальных кадров» – тех, кто желал мету осуществить румынизацию молдавского языка и литературы, внедрив в массовое сознание мысль о культурной отсталости молдаван, подготавливая грядущее объединение с Румынией.

Однако приступить к осуществлению этих планов «аппаратчики», использовавшие сперва в качестве прикрытия «коммунистические», а затем «национально-патриотические» лозунги, смогли только к концу 80-х годов минувшего века.

В 1988 году в журнале «История» была опубликована статья в поддержку идеи придания молдавскому языку государственного статуса. Практически одновременно появилось предложение «перевести молдавскую письменность на латинскую графику (главным образом, молдавский признавался идентичным румынскому).

«На первый взгляд, ничего плохого в самих лозунгах о национальном языке и его провозглашении национальной культуры не было», – вспоминал об этих событиях глава приднестровского государства Игорь Николаевич Смирнов. – Но уже с самого начала эти лозунги были лишь маскированными средствами для прикрытия далеко идущих планов националистически настроенной части молдавской, а вернее, румынофильской интеллигенции».

16 февраля 1989 года в кишиневской печати появилась проект закона «О функционировании языков на территории МССР». Подготовленный Союзом писателей республики, он предусматривал административную и уголовную ответственность за использование в официальных общении иного языка, нежели «государственный».

На этом фоне принципиально модернизировалась сама идеологическая платформа молдавского государства. В целом, суть последовавших преобразований предельно проста. Согласно замыслам кишиневских управленцев, нацеленных на инте-

грацию с Румынией, государственность молдаван должна была перестать быть молдавской.

Выбранная стратегия отпечатавала интересами титульной бюрократии, которая добивалась для себя этических привилегий. Не случайно, практически одновременно с «языковым новаторством», началась масштабная кампания по дискредитации русских и украинцев, занимавших в республике политически «неституальные» нации объявлялись «окультистами», «мажоритарными», отнимающими хлеб у коренных жителей Молдавии».

Обсуждение законопроектов о языковом режиме немедленно разделило общество на сторонников и противников «румынизации». И хотя против националистической политики выступили многие общественные деятели МССР, видные ученые – тысячи молдаван, которых возмущала сама мысль о возможности разделения людей «по сортам», наиболее эффективное сопротивление национал-радикалам, объединившимся в мае 1989-го в Народный фронт Молдавии, сумели тогда оказать лишь в Приднестровье.

На левом берегу Днестра дискриминационная языковая политика руководства Молдавской ССР с самого начала вызвала решительный протест со стороны населения. Русские, украинцы и молдаване, из века в век мирно сосуществовавшие на этой территории, требовали пересмотреть националистические законопроекты.

23 мая 1989 года Тираспольский горсовет обратится в Президиум Верховного Совета МССР с призывом принять закон о функционировании на территории республики двух государственных языков – молдавского и русского. Однако уже 10 августа стало известно, что на очередной сессии ВС МССР будет выдвинут еще более жесткий законопроект.

ПРИДНЕСТРОВЬЕ ИСТОРИЯ В ИЛЛЮСТРАЦИЯХ

Впрочем, и прогрессивные общественные силы, сосредоточившиеся вокруг ОСТК, отступить не собирались. «Отступить можно было только за пределы самой МССР, руководствуясь известным лозунгом народнофронтовцев – «Молдавия для молдаван!» (читай – для русских).

Весь ход дальнейших событий потребовал от участников ОСТК еще более решительных действий. «Мы не выдвигаем ультиматумов, а от имени народа требуем справедливого решения языковых проблем», – говорили тогда лидеры рабочего движения.

Весьма за организаторство забастовкой 21 августа началась общегородская, продолжавшаяся около месяца. В этих условиях представители ОСТК решают взять на себя функции забастовочного комитета, в состав которого вошли: В.М. Рыжиков, П.Г. Девиденко, В.И. Емельянов, П.А. Заволоков, П.В. Саргинченко, В.В. Иванов, И.П. Парфлюк, Е.М. Шефца, А.П. Машинков, А.М. Михайлов, В.И. Никольев, А.Н. Ефремов, А.Г. Чебан, С.М. Топал, А.А. Фомичев, О.И. Савадо, Ю.В. Лещинский, А.А. Широковский.

«Что значит бастовать? Это значит остановить производство, значит, потерю в прибыли завод, потерю в заработной плате», – писал в книге «Жить на нашей земле» Игорь Николаевич Смирнов. – И все же было понимание, что иначе правды не увидишь и проблема русскоязычного населения Молдавия не уйдет. А ведь предложения на том этапе были очень разумные, взвешенные, они отражали реально сложившиеся в республике аналогии. Препятствую лишь в качестве государственных два языка – молдавский и русский».

Дело осложнялось тем, что все приднестровские средства массовой информации на тот момент подчинились Кишиневу, контролировались партийными и политическими органами. Естественно, что участникам ОСТК, необходимым был свой «независимый» печатный орган. Таким стал бюллетень «Бастующий Тирасполь» №1 номер «УК» вышел свет 24 августа (редактор – Ю.Н. Фещ, члены редколлегии – А.З. Волкова, Д.Ф. Кондратович, В.А. Лещинченко, Г.Н. Дерзавко).

Со временем тираж газеты увеличился с 3000 экземпляров до 40000. Газета распространялась не только во всех районах Приднестровья, но и за его пределы.

Активизация Чтобы акти

ПРИДНЕСТРОВЬЕ ИСТОРИЯ И ИЛЛЮСТРАЦИИ

Их неудовлетворенность нашими действиями была виновой, ибо мы не давали им идти по пути так называемого «национального возрождения» в обьяти Румынии. Естественно, к нам начали применять то, что всегда национализм применяет в таких случаях, – силу.

В.И. Емельянов, председатель ОСТК ПМР

Подобно любой другой политической проблеме «приднестровский конфликт» с момента своего появления оброс множеством разнообразных трактовок. Главные из них можно условно назвать «аггандом из Кишинева» и относящимся к конфликту самим приднестровцам.

Разумеется, и здесь существует множество разночтений, не говоря уже о диаметрально противоположных позициях силовитского территориально-цивилизационного РМ и защитников Приднестровской Молдавской Республики, тех, кто «продвигает» идею образования ментонационального государства, его объединенная с Румынией и тех, кто борется за признание общечеловеческих прав, отстоявших межэтнический мир на берегах Днестра.

Кажется несправедливым, однако на фоне мимолетной «исковерченности» оптимистичных предсказаний Кишинева и Тирасполя сложился в основном: «если бы не вилорские действия партийного и политического руководства МССР, если бы не контрпродуктивные методы силового давления на приднестровцев, никакого «конфликта» просто не было бы».

Характерно, что «опицейская практика» как определяющий метод внутринациональной дискуссии применялась официальным Кишиневом не только по отношению к приднестровцам (что, в частности, опровергает суждение о том, что кроме «завоерберных сепаратистов» недовольных в стране не было). Преследовались участники Интердвижения в самом Кишиневе, все, кто не разделял идей Народного фронта, кто, занимая мало-мальски значимые посты, не принадлежал к «титущей нации»...

ПРИДНЕСТРОВСКАЯ МОЛДАВСКАЯ РЕСПУБЛИКА

Актив
Чтобы
раздел

ПРИДНЕСТРОВЬЕ ИСТОРИЯ И ИЛЛЮСТРАЦИИ

2 ноября 1990 года стало днем первого применения оружия против приднестровцев, среди которых впервые появились погибшие. Отряд полиции особого назначения из автоматов открыл огонь по безоружным людям. В результате полученных ранений скончались дубоссарцы – рабочие механического завода Владимир Готка, Валерий Мануй и выпускник одной из городских школ Олег Гелетюк. 16 человек было ранено.

«Лиде с недобрым случило, когда говорив, что дубоссарцы были безоружными, – пишет участник и очевидец тех событий, автор книги о Дубоссарах Виктор Дюжарен. – И не удивительно. Сами участники тех событий порой говорят: «И как мы пошли против автоматов! Но люди пошли и защитили город».

Расправа над дубоссарцами получила широкий общественный резонанс. Руководство СССР, правда, так и не приняло надлежащих мер для того, чтобы прекратить националистический произвол. Но вооруженная провокация, нацеленная на захват города и расчленение Приднестровья, провалилась.

17 марта 1991 года, несмотря на яростное сопротивление руководства Молдовы, на всей территории Приднестровья прошла референдум по вопросу сохранения Советского Союза. Кишиневские политики в свою очередь возбуждали уголовные дела против многих организаторов референдума, нарушив тем самым всемирно признанные нормы права на свободное волеопределение.

Обстановка в Молдавии вынудила Верховный Совет СССР принять специальное постановление «О путях достижения согласия по нормализации обстановки в ССР Молдова». Увы, на этот и подобные ему документы в союзных республиках теперь мало кто обращал внимание. Террор в отношении инаномысливших продолжался.

30 апреля спецслужбы РМ похитили и несколько часов удерживали в структуре приднестровских государственных деятелей Г. Маркуту, В. Заграского, Л. Матчибука.

Во второй половине августа 1991 года в застенки полиции попал Игорь Смирнов и ряд депутатов Верховного Совета ПМССР, а также руководители Гагаузской Республики.

Актив
Чтобы
раздел

Bibliografie

1. Prisac Lidia, *Abordarea conflictului transnistrean în stânga Nistrului și în lucrările proseparatiste*. În: PLURAL. History. Culture. Society Journal of the History and Geography Department, „Ion Creangă” Pedagogical State University, vol. 9, no. 2, 2021, pp. 168-178 (ISSN 2345-1262).
2. Prisac Lidia, *Demersul istoriografic al separatismului transnistrean în publicațiile pro-secesioniste*. În: *Revista Transilvania*, nr. 1, Sibiu, 2009, pp. 18-27;
3. Prisac Lidia, *Istoriografia separatismului transnistrean (1989–2005) /Cons. șt.: Constantin Manolache; red. șt.: Ion Valer Xenofontov; ref. șt.: Liliana Rotaru, Oleg Bujor. – Ed. a 2-a, rev. și adăugită, Chișinău, Lexon-Prim, 2021. – 172 p.;*
4. Prisac Lidia, *Războiul din stânga Nistrului (2 martie – 21 iulie 1992) și integrarea minorităților național-etnice din Republica Moldova*. În: *Revista militară. Studii de securitate și apărare*, nr. 2 (14), 2015, pp. 134-141;
5. Prisac Lidia, *Reporteri militari în războiul de pe Nistru (2 martie – 21 iulie 1992)*. În: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, nr. 1 (17), 2017, pp. 143-156;
6. Prisac Lidia, *Transnistrian war (march 2–july 21 1992) lived and narrated by military reporters*. În: *Stress in military profession, Thematic collection of articles*, Strategic research institute, University of defense, Republic of Serbia & Faculty of military science, Stellenbosch university, South Africa, Media center „Odbrana“, Belgrade, 2018, pp. 295-313;
7. Xenofontov Ion Valer, *Istoria recentă a Republicii Moldova*. În: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, Chișinău, 2018, nr. 2 (20), pp. 69-109;
8. Присак Лидия, *Историческое образование и формирование идентичности в приднестровском регионе Республики Молдова*. În: *Перекрестки. Журнал исследований восточноевропейского пограничья*, № 1-2, Вильнюс, 2012, с. 253-266.